

УДК 376.018.43-056.264-053.2"364"

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-965-976](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-965-976)

Немерюк Юлія Валеріївна аспірантка, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, тел.: (0626) 66-51-50, <https://orcid.org/0000-0001-6543-7308>

ГОТОВНІСТЬ ФАХІВЦІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМАТУ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЩО МАЮТЬ МОВЛЕННЄВІ ПОРУШЕННЯ ВНАСЛІДОК ПТСР У ВОЄННИЙ ЧАС

Анотація. У статті відзначено негативний вплив військових подій в Україні на психологічний стан дітей, їх мовленнєвий розвиток. Автор відмічає, що психокорекційна допомога дітям з мовленнєвими порушеннями внаслідок ПТСР має бути комплексною та потребує залучення фахівців міждисциплінарної команди – психологів, логопедів, вчителів. Закцентовано увагу на необхідності вчасної діагностики та своєчасному початку психологічних втручань, корекційної допомоги дітям, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР. Наголошено на важливості проведення корекційних занять як складової психокорекційних заходів, що проводяться з дітьми, у яких є мовленнєві порушення внаслідок ПТСР.

Відзначено, що дистанційний формат роботи з українськими дітьми під час воєнного стану є досить розповсюдженою формою ведення освітнього процесу та надання корекційної допомоги через безпекові міркування, відсутність можливості у дітей отримання корекційної допомоги в місцях їх знаходження.

В статті відмічено готовність фахівців до використання дистанційного формату надання корекційної допомоги дітям як передумову якісної роботи, подано дані про компоненти, які формують готовність фахівців використовувати дистанційний формат корекційних занять з дітьми.

Закцентовано увагу на необхідності вивчення готовності фахівців, що надають корекційну допомогу дітям під час воєнного стану в Україні, оскільки означені критерії впливають на якість корекційних послуг та задоволеність обох сторін від результатів.

Враховуючи емпіричні дані опитування, проведеного серед фахівців-практиків щодо готовності та прийнятності дистанційного формату роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР, узагальнено переваги і недоліки в застосуванні дистанційного формату корекційних занять, які впливають на готовність фахівців застосовувати такий формат.

Важливим висновком дослідження є дані про те, що дистанційний формат роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР під

час воєнного стану в Україні є розповсюдженим для роботи з цією категорією дітей, але не бажаним, оскільки вимагає значних зусиль на підготовку до занять внаслідок браку готових україномовних продуктів - інформаційно-комунікаційних технологій, браку досвіду у фахівців щодо їх застосування. Зважаючи на критерії, з яких складається готовність фахівців до певної діяльності, науково-теоретична компетентність фахівців у питанні використання дистанційного формату роботи та інформаційно-комунікаційних засобів потребує покращення.

В статті відображено переваги у роботі в дистанційному форматі з дітьми, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР, а саме: індивідуальний підхід, доступність, краща наочність, збільшення мотивації у дітей та можливість самовдосконалення для фахівців.

Ключові слова: діти, дистанційний формат освіти, інформаційно-комунікаційні технології, корекція мовленнєвих порушень, психокорекція, ПТСР.

Nemeriuk Yuliia Valeriivna graduate student, state higher educational institution «DONBAS STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY», 84116, Henerala Batiuka St., 19, Sloviansk, <https://orcid.org/0000-0001-6543-7308>

READINESS OF SPECIALISTS FOR A REMOTE FORMAT OF CORRECTIVE WORK WITH CHILDREN WHO HAVE SPEECH DISORDERS AS A CONSEQUENCE OF PTSD IN WARTIME

Abstract. The article notes the negative impact of military events in Ukraine on the psychological state of children and their speech development. The author notes that psychocorrective assistance to children with speech disorders due to PTSD must be comprehensive and requires the involvement of specialists from an interdisciplinary team - psychologists, speech therapists, and teachers. Attention is focused on the need for timely diagnosis and timely initiation of psychological interventions, corrective assistance for children with speech disorders due to PTSD. The importance of conducting corrective classes as a component of psychocorrective measures conducted with children who have speech disorders due to PTSD is emphasized.

The article notes the readiness of specialists to use the remote format of providing correctional assistance to children as a prerequisite for quality work, provides data on the components that form the readiness of specialists to use the remote format of correctional classes with children.

Attention is focused on the need to study the readiness of specialists who provide correctional assistance to children during martial law in Ukraine, since the specified criteria affect the quality of correctional services and the satisfaction of both parties with the results.

Taking into account the empirical data of the survey conducted among practicing specialists regarding the readiness and acceptability of the remote format of working with children who have speech disorders due to PTSD, the advantages and disadvantages of using the remote format of correctional classes, which affect the readiness of specialists to use such a format, are summarized.

An important conclusion of the study is the data that the remote format of working with children who have speech disorders due to PTSD during the martial law in Ukraine is widespread for working with this category of children, but not desirable, as it requires significant effort to prepare for classes due to lack of ready-made Ukrainian-language products - information and communication technologies, lack of experience of specialists in their application. Taking into account the criteria that make up the readiness of specialists for a certain activity, the scientific and theoretical competence in the issue of the use of remote work format and information and communication tools needs improvement.

The article reflects the advantages of working in a remote format with children who have speech disorders due to PTSD, namely: individual approach, accessibility, better visibility, increased motivation in children and the possibility of self-improvement for specialists.

Keywords: children, distance format of education, information and communication technologies, correction of speech disorders, psychocorrection, PTSD.

Постановка проблеми. 75 % українських дітей станом на 2022 рік зазнали психологічної травми, більше половини дітей із виборки пережили надзвичайну стресову подію та відчувають клінічно значущі рівні посттравматичного стресового розладу як прямого наслідку російського вторгнення [1; 2; 3]. Актуальні дослідження психологічного стану українських дітей констатують появу мовленнєвих порушень, зокрема мутизму, заїкання, загострення існуючих проблем з мовленням як наслідку психологічної травми.

Рання діагностика мовленнєвих порушень, своєчасний початок корекційних заходів є необхідними для покращення стану дітей. Проте, безпекова ситуація в Україні, високий відсоток українських дітей, що перебувають за кордоном, унеможлиблює своєчасне отримання дітьми корекційної допомоги та сигналізує про наявну проблему з доступністю цих послуг для дітей у їх місці знаходження, сприяє розповсюдженню застосування дистанційних форм надання корекційної допомоги дітям.

Питання задоволення потреб дітей у корекційних послугах в дистанційному форматі під час воєнного стану в Україні тісно пов'язане із готовністю фахівців до такого формату роботи. Але зазначеному питанню приділено недостатньо уваги. Означене окреслює потребу у поглибленні уявлень про готовність фахівців використовувати дистанційний формат та інформаційно-комунікаційні технології (надалі - ІКТ) для корекції

мовленнєвих порушень у дітей, що виникли внаслідок ПТСР, під час воєнного стану в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здобутки в питанні застосування ІКТ в корекційній діяльності як в аспекті теоретичного аналізу, так і розгляду практичних прийомів застосування цих засобів, дослідження проблем, пов'язаних із їх застосуванням, питання адаптації зарубіжного досвіду впровадження ІКТ в навчальну діяльність знайшли своє відображення в працях О. Качуровської, Т. Королевської, А. Король, Ю. Рібцун, В. Синьова, І. Холковської, О. Цимбалюк, С. Цимбал-Слатвінської, С. Чупахіної, М. Шеремет та ін.

Значну увагу феномену формування готовності у майбутніх викладачів-логопедів до використання ІКТ в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами присвячені праці О. Лаврентьєвої, С. Чупахіної, С. Цимбал-Слатвінської.

Проте, питанню вивчення готовності фахівців використовувати дистанційний формат надання корекційних послуг дітям, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР в період воєнного стану в Україні приділено недостатньо уваги.

Мета статті - вивчити досвід українських фахівців щодо готовності використовувати дистанційний формат роботи з дітьми 7-10 років для корекції мовленнєвих порушень, що виникли внаслідок ПТСР під час воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. Психологічні стани та розлади серед дітей, що зазнали впливу травматичних подій війни негативно впливають на формування та розвиток мовленнєвих навичок [4, С.58]. Психотравма, хронічні психічні травми провокують появу мовленнєвих порушень, таких як заїкання, можуть спровокувати зникнення мовлення, загострити існуючі мовленнєві проблеми [5, С.208; 2, С.125; 6, С.284]. Зважаючи на значущі наслідки психотравми для здоров'я дитини, психокорекційні заходи мають плануватись за участю команди фахівців, таких як психологи, логопеди, спеціальні педагоги, вчителя.

В комплексній психокорекційній роботі рання діагностика та своєчасно розпочата корекційна допомога є одним із значущих важелів ефективного запобігання загостренню порушення, зокрема у випадку із заїканням [5, С.205].

Об'єктивні обставини - безпекова ситуація в Україні, віддаленість фахівців від місця проживання дитини, вимушене переселення численної кількості дітей у безпечні місця, обумовили широке впровадження дистанційної форми здобуття освіти, надання психологічної та корекційної допомоги, яка під час воєнного стану в Україні вирішує питання забезпечення дітей своєчасними та належної якості освітніми та психокорекційними послугами в безпечному просторі та безперервному режимі. Воєнний стан змінив не лише мотиви для застосування дистанційного формату в освітньому

просторі, а й окреслив нові проблеми, з якими стикаються фахівці та діти через через військові події в Україні, зумовлюючи необхідність переведення фокусу уваги в питанні застосування дистанційної форми корекційних занять з оцінки інноваційності та мотиваційної складової застосування ІКТ в дистанційному форматі на напрацювання необхідної практичної бази, формування готовності фахівців застосовувати дистанційний формат в роботі, пошуку дієвих інструментів для надання корекційної допомоги дітям, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР в онлайн форматі.

На законодавчому рівні право освітніх закладів на організацію освітнього процесу, проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять в дистанційному форматі було унормовано змінами до чинного законодавства: Закону України «Про освіту» [7], Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів від 15.09.2021 року № 957 [8]. В навчальних роках 2022/2023 та 2023/2024 Міністерство освіти і науки України в листах «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році» від 06.09.2022 № 1/10258-2229 [9], «Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році» від 31.08.2023 №1/13094-23 [10] (надалі-Методичні рекомендації) надало методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у відповідних навчальних роках, в тому рахунку і проведення корекційних занять в дистанційному форматі.

Звертаючись до чинного законодавства, а саме до закону України “Про освіту”, дистанційною формою здобуття освіти є така форма освіти, яка відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Відповідно психолого-педагогічний супровід, корекційна, психокорекційна допомога в дистанційному форматі має також спиратись на можливості сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [7].

Дослідники відмічали трансформацію освітнього процесу під потреби дітей з особливими освітніми, проте їх рівень складає лише пристосування навчальних програм та планів, розвитку методів і форм навчання, використання ІКТ, які мали на меті забезпечити індивідуальні освітні потреби дітей з особливими освітніми потребами [11]. Набір методичних засобів і прийомів педагогічного впливу, прийнятних для змішаного навчання є обмеженим [12] та нормативно не унормований, що може обумовлювати різні оцінки значення використання ІКТ у освітньому процесі закладу серед українських дослідників та може впливати на професійну готовність фахівців у питанні використання дистанційного формату роботи з дітьми, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР.

Професійна готовність фахівців до використання ІКТ складається із трьох компонентів: особистісний, практичний і науково-теоретичний [13].

Науково-теоретичну компетентність у питанні використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання складають наступні компоненти:

знання: відносно будови, принципів дії, призначення інформаційно-комунікаційних засобів навчання, їх різновиди, вимоги до експлуатації та техніки безпеки, технічного оснащення, апаратної та програмної бази; методику розробки та використання, особливостей дидактичного й психофізіологічного впливу, способів побудови на їх базі форм і видів навчання

уміння та навички: ефективно, з дотриманням норм охорони й гігієни праці застосовувати в освітньому процесі, використовувати функціональні можливості за призначенням, здійснювати аналіз та оцінку нових технічних засобів з переробки навчальної інформації

здібності: в пошуку нових засобів навчання, спираючись на наявні, самостійно створювати дидактичні матеріали на основі інформаційно-комунікаційних засобів, підтримувати в актуальному стані свої знання в цій галузі тощо

Рис.1 Компоненти науково-теоретичної компетентності фахівців (складена за даними [10])

Саме в покращенні складових науково-теоретичного компоненту готовності фахівців до використання ІКТ у дистанційному форматі, потребу в отриманні практичних рекомендацій щодо дієвості використання різноманітних платформ та сервісів дистанційного навчання, розміщення практичних рекомендацій в одному місці, відзначається найбільша потреба фахівців [14,С.25].

Аналіз наявної наукової літератури та нормативних документів, з питань роботи з дітьми, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСП під час воєнного стану в Україні, свідчить, що питанню готовності фахівців використовувати дистанційний формат при проведенні корекційної роботи з дітьми приділено недостатньо уваги. Практичні поради для фахівців, що містяться в Методичних рекомендаціях по факту зведені до настанов використовувати різнопланові відео, розміщені на ютуб каналі. Відповідно, фахівці в сьогоденні змушені самотужки готувати та шукати ІКТ для роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСП у дистанційному форматі, що потребує від них великих трудовитрат.

Вивчення особистого досвіду роботи фахівців з дітьми, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСП під час воєнного стану в Україні вбачається важливим заходом для організації якісної та доступної, зручної в роботі та методично виваженої корекційної роботи фахівцями в дистанційному форматі, сприятиме впровадженню заходів спрямованих на формування готовності у фахівців використовувати дистанційний формат з дітьми, що мають мовленнєві порушення, покращить задоволеність фахівців від своєї роботи.

Авторська анкета на тему: «Переваги та недоліки дистанційного формату корекційної роботи з дітьми 7-10 років, що мають мовленнєві

порушення внаслідок ПТСР під час воєнного стану» була створена з метою виявлення думки українських фахівців - логопедів, спеціальних педагогів, які мають досвід надання корекційної допомоги дітям 7-10 років, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР під час воєнного стану в Україні в дистанційному форматі. Метою зазначеного опитування було поглиблення уявлень про готовність фахівців використовувати дистанційний формат для проведення корекції мовленнєвих порушень у дитини внаслідок ПТСР під час воєнного стану в Україні.

Текст анкети та опрацьовані результати пропонуються нижче.

Всього в опитуванні прийняли участь 25 респондентів. Фахівцям було запропоновано надати відповіді на наступні питання:

На перше питання анкети: «За наявності обох можливостей, який формат корекційної роботи з дітьми 7-10 років, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР, є більш прийнятний саме для Вас?» було запропоновано три варіанти відповідей: дистанційний формат, офлайн формат або обидва варіанти?

Було надано наступні відповіді: обидва варіанти - 8% респондентів, дистанційний формат - 4% респондентів, офлайн формат - 88 % респондентів.

На друге питання анкети, а саме: «Чим обумовлений дистанційний формат корекційної роботи з дітьми 7-10 років, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР під час воєнного стану?» було надано наступні відповіді (Рис.2).

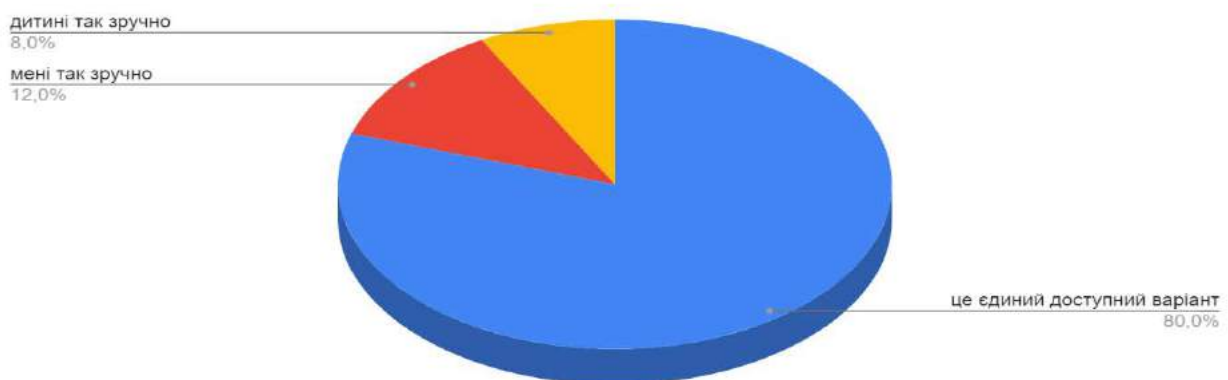

Рис.2. Розподіл відповідей на друге питання: «Чим обумовлений дистанційний формат корекційної роботи з дітьми 7-10 років, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР під час воєнного стану?»

На третє питання анкети, а саме: «Які переваги в дистанційному форматі для корекційної роботи з дітьми 7-10 років, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР особисто для вас?» було отримано наступні відповіді (рис. 3).

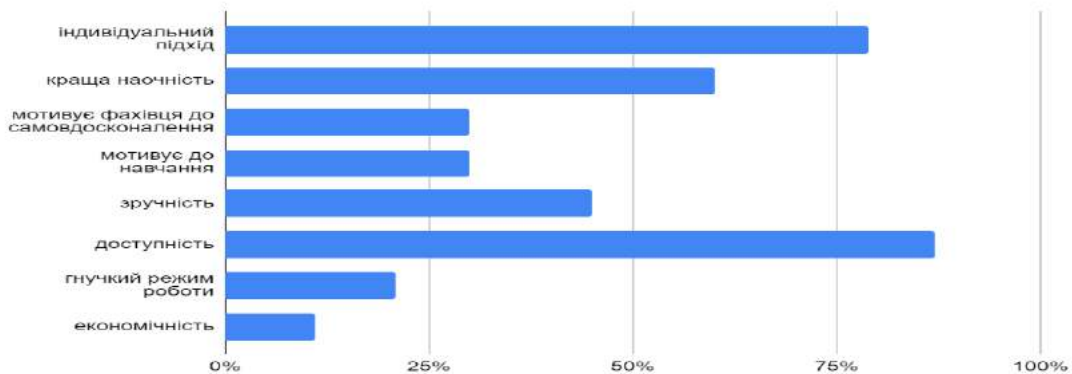

Рис.3. Розподіл відповідей на питання: «Які переваги в дистанційному форматі для корекційної роботи з дітьми 7-10 років, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР особисто для вас»

На четверте питання анкети, а саме: «Які недоліки в дистанційному форматі для корекційної роботи з дітьми 7-10 років, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР особисто для вас?» отримані такі відповіді (рис. 4).

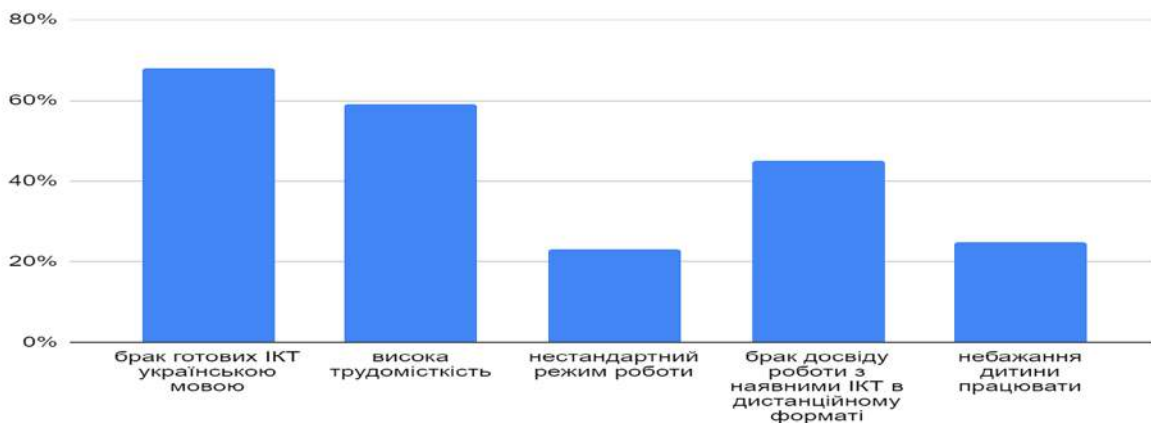

Рис.4. Розподіл відповідей на питання: «Які недоліки в дистанційному форматі для корекційної роботи з дітьми 7-10 років, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР особисто для вас?»

Результати опитування свідчать про досить поширене застосування дистанційного формату корекційної роботи з дітьми, що мають мовленнєве порушення внаслідок ПТСР під час воєнного стану в Україні. Проте, зазначений формат не є бажаним для фахівців і обумовлений відсутністю можливості працювати в офлайн форматі.

Щодо перепон, які впливають на готовність фахівців до дистанційного формату відзначені зміни в режимі роботи фахівців - вони змушені враховувати можливості дитини, що фактично призводить до подовження їх робочого часу або до зміни звичного робочого режиму.

Наявний арсенал ІКТ дозволяє застосовувати в роботі з дітьми широкі можливості цього формату, проте і вимагає від фахівців обізнаності щодо можливостей наявних ІКТ, і відповідно готовності їх застосовувати. Фахівці відзначили, що їм бракує досвіду для роботи з дітьми в дистанційному форматі, що призводило до необхідності виділення додаткового часу для опанування наявних ІКТ, вивчення їх можливостей, пошуку необхідних ІКТ. Крім того, фахівцям бракувало знань про наявні ІКТ для роботи з дітьми 7-10 років, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР, що призводило до збільшення витрат часу на пошук необхідних матеріалів. Іншою проблемою стала недостатня кількість готових україномовних ресурсів та продуктів, які б дозволяли швидко здійснювати підбір необхідних ІКТ для роботи з дитиною в індивідуальному форматі. Відповідно для задоволення індивідуальних потреб кожної дитини фахівці часто змушені створювати нові продукти, що є трудомістким. Відповіді, в яких небажання дитини працювати віднесено до недоліків дистанційного формату свідчить про наявні обмежені можливості фахівців працювати з дітьми в такому форматі через відсутність контролю за процесом, неможливість через екран монітора зацікавити дітей до роботи.

Відносно повідомлених фахівцями переваг у застосуванні ІКТ в дистанційному форматі найбільший відсоток серед відповідей респондентів набрав індивідуальний підхід та доступність дистанційного формату для проведення корекційних заходів, а також краща наочність у порівнянні з офлайн форматом. Тридцять відсотків респондентів серед переваг назвали позитивним моментом мотивацію для навчання у дітей, і самовдосконалення - у фахівців, економічність процесу. Невелика кількість відповідей про можливість дистанційного формату мотивувати дітей до занять пов'язана із обтяженістю дітей навчанням в школі в дистанційному форматі та ще більшим збільшенням роботи з гаджетом чи комп'ютером для корекційних занять в разі дистанційного формату; відсутністю можливості впливати на поведінку дітей з боку фахівця в онлайн форматі, неухважністю і навіть небажанням дітей працювати в дистанційному форматі. З іншого боку, велике навантаження на фахівців, пов'язане із підготовкою до занять в індивідуальному порядку з необхідністю створення власного контенту в дистанційному форматі для фактично кожної дитини також обумовлює невелику кількість позитивних відповідей з позиції самовдосконалення як позитивного моменту в дистанційному форматі роботи з дітьми. Зручність та економічність як перевага дистанційного формату корекційної роботи з дітьми була відзначена фахівцями як перевага, оскільки передбачає мобільність фахівців, можливість проведення занять в будь-якому місці та у зручний час; за такого формату роботи відсутня необхідність орендувати приміщення для роботи, що економить час на проїзд та кошти, які не потрібно витратити на найм.

Висновки. Своєчасна діагностика та надання корекційної допомоги дітям з мовленнєвими порушеннями, які виникли внаслідок ПТСР під час

воєнного стану в Україні є важливою передумовою якісної допомоги. Існуючі проблеми із доступністю цих послуг для дітей в місці їх перебування, безпекова ситуація в Україні обумовили активне використання дистанційного формату проведення корекційної роботи з дітьми, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР.

Якісне застосування визначеного формату тісно пов'язане із готовністю фахівців здійснювати таку діяльність на особистісному рівні, науково-теоретичному та практичному. Результати дослідження свідчать що дистанційний формат роботи з дітьми для фахівців є широко застосовуваним і можливим для використання в корекційній роботі, але не бажаним, оскільки в сьогоденні вимагає значних зусиль від фахівців на підготовку до занять. Фахівцям бракує готових україномовних продуктів - ІКТ та знань про їх застосування, що впливає на оцінки фахівців щодо готовності використання такого формату роботи. Наявна потреба у підвищенні їх науково-теоретичної та практичної компетенції для зменшення трудомісткості процесу корекційної діяльності в дистанційному форматі та покращення його якості, що може бути досягнуто за рахунок спеціально розроблених матеріалів, ресурсів, тренінгів, платформ для роботи з українськими дітьми, які мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР в індивідуальному форматі та груповому.

Подальші перспективи досліджень вбачаємо у необхідності розробки україномовних продуктів для використання в дистанційному форматі для дітей з мовленнєвими порушеннями внаслідок ПТСР 7-10 років, вивчення специфіки використання ІКТ при проведенні корекції мовленнєвих порушень у дітей внаслідок ПТСР, розробці тренінгів, організації вебінарів для підвищення рівня готовності фахівців працювати з дітьми, що мають мовленнєві порушення внаслідок ПТСР під час воєнного стану в Україні в дистанційному форматі.

Література:

- 1.Скрипник А., Лабенко О. Вплив стресу на мовлення дітей в умовах війни. *Східноєвропейський журнал психолінгвістики*. 2022. Т. 9 (2). С. 116–129. URL: <https://doi.org/10.29038/eejpl.2022.9.2.lab>.
- 2.Яцина О. Ф. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. *Наукові перспективи*. 2022. Т. 7 (25). С. 554–567. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)-554-567](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25)-554-567).
- 3.Parent-reported posttraumatic stress reactions in children and adolescents: findings from the mental health of parents and children in ukraine study. / D. Martsenkovskyi et al. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy. advance online publication*. 2023. URL: <https://psycnet.apa.org/fulltext/2024-11119-001.html>.
4. Пахомова Н., Баранець І. Напрями корекційної роботи з дітьми із тяжкими порушеннями мовлення в умовах воєнного стану. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2022. № 43. С. 55–63. URL: <https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/issue/view/59>.
- 5.Рібцун Ю. В. Запобігти, захистити, допомогти. діти з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. 2022. Т. 2 (2). С. 201–212. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/2162/2163>.

6. Черніченко Л. А., Лемещук М. А. Особливості впливу воєнних дій в Україні на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. Т. 2 (20). С. 818–827. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/9190/9240>.

7. Про освіту : Закон від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

8. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова від 15.09.2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>.

9. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році : лист від 06.09.2022 р. № 1/10258-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci>.

10. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році : лист від 31.08.2023 р. № 1/13094-23. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci>.

11. Чупахіна С. Теоретичні засади ІТ-підтримки інклюзивного навчання молодших школярів з особливими освітніми потребами. *Освітній простір України*. 2019. Т. 16. С. 214–226. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2552/2993>.

12. Никоненко Н. Вплив новітніх викликів суспільства на підготовку спеціальних учителів різних спеціалізацій у США. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота). 2021. № 1 (4). С. 131–144. URL: https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/StashukO.O._Realizatsiya-pryntsyviv-dualnoi-sotsialno-pedagogichnoi-osvity-u-vyshhiy-shkoli-Ukrai-ny-komparatyvnyu-poshuk-organizatsiy-no-m.pdf.

13. Лаврентьєва, О. (2017). Формування готовності майбутніх учителів до використання сучасних інформаційно-комунікаційних засобів навчання. У М. Козяра & Н. Ничкало (Ред.), *Зб. наук. пр. п'ятої Міжнар. науково-практ. конф.* (с. 58–60). ЛДУ БЖД. <https://books.ldubgd.edu.ua/index.php/m/catalog/download/39/27/117-1?inline=1>.

14. Цимбал-Слатвінська С. Проблеми дистанційного корекційно-розвиткового процесу: модифікація співпраці логопеда та батьків. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Т. 1, № 32. С. 23–26. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/32/part_1/6.pdf.

References:

1. Skrypnyk, A., & Labenko, O. (2022). Vplyv stresu na movlennia ditei v umovakh viiny [The influence of stress on children's speech in war conditions]. *Skhidnoevropeyskyi zhurnal psykholingvistyky - East European Journal of Psycholinguistics*, 9 (2), 116–129. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2022.9.2.lab> [in Ukrainian].

2. Yatsyna, O. (2022). Vplyv viiny na psykhychnе zdorovia: Oznaky travmatyzatsii psykhyky ditei ta pidlitkiv [Impact of war on mental health: signs of psychological trauma of children and]. *Naukovi perspektyvy - Scientific perspectives*, 7 (25), 554–567. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7\(25\)-554-567](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-7(25)-554-567) [in Ukrainian].

3. Martsenkovskiy, D., Karatzias, T., Hyland, P., Shevlin, M., Ben-Ezra, M., McElroy, E., Redican, E., Vang, M., Cloitre, M., Ho, G., Lorberg, B., & Martsenkovsky, I. (2023). Parent-reported posttraumatic stress reactions in children and adolescents: findings from the mental health of parents and children in ukraine study. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy. advance online publication*. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37747495/> [in English].

4. Pakhomova, N., & Baranets, I. (2022). Napriamy korektsiinoi roboty z ditmy iz tiazhkymy porushenniamy movlennia v umovakh voiennoho stanu [Directions of corrective work with children with severe speech disorders under the conditions of the state of war]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia - Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomanova. Series 19. Correctional pedagogy and special psychology*, 43, 55–63. <https://sj.udu.edu.ua/index.php/kpsp/issue/view/59> [in Ukrainian].

5. Ribtsun, Yu. (2022). Zapobihy, zakhysty, dopomohty. dity z osoblyvymy movlennievymy potrebamy v umovakh voiennoho stanu [Warn, protect and help. Children with speech disorders in wartime]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*, 2 (2), 201–212. <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/2162/2163> [in Ukrainian].

6. Chernichenko, L. A., & Lemeshchuk, M. (2024). Osoblyvosti vplyvu voiennykh dii v ukraini na movlenniemy rozvytok ditei doshkilnoho viku [Features of the influence of military actions in Ukraine on speech development of preschool children]. *Aktualni pytannia u suchasni nauki - Current issues in modern science*, 2 (20), 818–827. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/9190/9240> [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine «About education»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Poriadok orhanizatsii inkluzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Procedure for organizing inclusive education in institutions of general secondary education»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-#Text> [in Ukrainian].

9. Lyst «Pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu ditei z osoblyvymy osvitnimi potrebamy u 2022/2023 navchalnomu rotsi» [Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine from «About the organization of the educational process of children with special educational needs in the 2022/2023 academic year»]. (n.d.). mon.gov.ua. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci> [in Ukrainian].

10. Lyst «Pro orhanizatsiiu osvitnoho protsesu ditei z osoblyvymy osvitnimi potrebamy u 2023/2024 navchalnomu rotsi pryiniaty» [Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine «About the organization of the educational process of children with special educational needs in the 2023/2024 academic year»]. (n.d.). mon.gov.ua. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci> [in Ukrainian].

11. Chupakhina, S. (2019). Teoretychni zasady it-pidtrymky inkluzyvnoho navchannia molodshykh shkoliariv z osoblyvymy osvitnimi potrebamy [Theoretical foundations of informational technologies supporting inclusive education of pupils with special educational needs]. *Osvitnii prostir Ukrainy - Educational space of Ukraine*, 16, 214–226. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/2552/2993> [in Ukrainian].

12. Nykonenko, N. (2021). Vplyv novitnykh vyklykiv suspilstva na pidhotovku spetsialnykh uchyteliv riznykh spetsializatsii u SShA [The influence of the latest society challenges on different instructional programs for special education teacher training in the USA]. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. (Serii: Pedagogika. Sotsialna robota) - Scientific journal of Khortytsia National Academy (Series: Pedagogy. Social work)*, 1 (4), 131–144. https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/StashukO.O._Realizatsiya-pryntsyypiv-dualnoi-sotsialno-pedagogichnoi-osvity-u-vyshhiy-shkoli-Ukrai-ny-komparatyvnyy-poshuk-organizatsiy-no-m.pdf [in Ukrainian].

13. Lavrentieva, O. (2017). Formuvannia hotovnosti maibutnykh uchyteliv do vykorystannia suchasnykh informatsiino-komunikatsiinykh zasobiv navchannia [Formation of readiness of future teachers to use modern information and communication means of education] U M. Koziara & N. Nychkalo (Red.), *Zb. nauk. pr. piatoi Mizhnar. naukovoprakt. konf - "Information and communication technologies in modern education: experience, problems, prospects": Collection of scientific works of the fifth International scientific and practical conference.* (pp.58–60). Lviv: LDU BZD. <https://books.ldubgd.edu.ua/index.php/m/catalog/download/39/27/117-1?inline=1> [in Ukrainian].

14. Tsymbal-Slatvinska, S. (2021). Problemy dystantsiinoho korektsiino-rozvytkovoho protsesu: Modyfikatsiia spivpratsi lohopedy ta batkiv [The issues of remote correctional and developmental process: modification of cooperation between a speech therapist and parents]. *Innovatsiina pedagogika - Innovative pedagogy*, 1(32), 23–26. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/32/part_1/6.pdf [in Ukrainian].